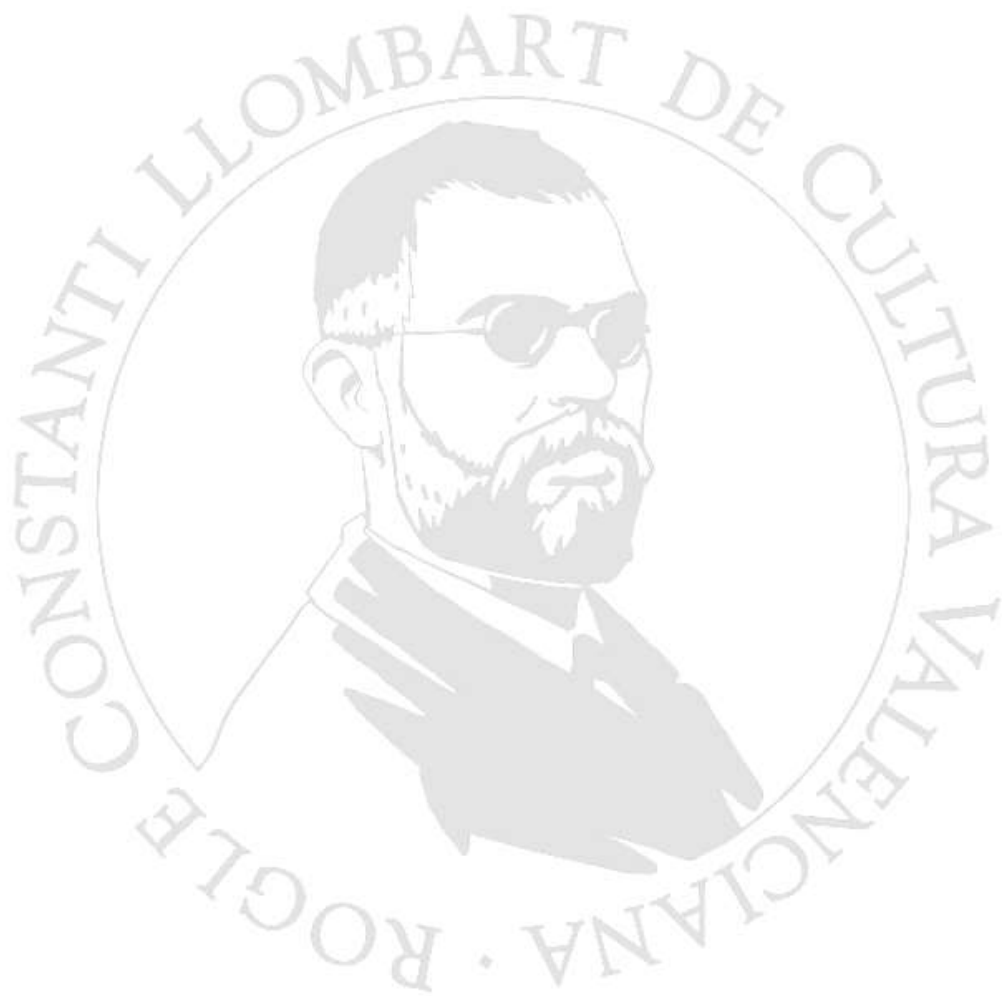

Resum històric del Regne de València

Antoni Atienza i Peñarroja

Portada: Real Senyera de 1596 que es conserva en el Museu Històric Municipal del Cap i Casal del Regne de València.

Resum històric del Regne de València

Antoni Atienza i Peñarroja

La Prehistòria

L'assentament de persones en terres valencianes és molt antic. Tenim recialles humanes que ho demostren ja en el Paleolític Inferior i, és més, en el Mig existia una població de certa importància. Aquells primers valencians nos deixaren una indústria en pedra i os que mostra la seua adaptació a la naturalea.

Durant el Paleolític Superior es va desenvolupar un tipus específic d'art, el parpallonés, que pren el nom de la cova del Parpalló -situada prop de Gandia- per ser este el lloc a on han aparegut més mostres. L'art parpallonés consistix, bàsicament, en gravar en un punchó o pintar damunt de plaques -trossos plans de pedra (plaquetes)-, figures d'animals de l'entorn.

Abric de la Valltorta. Pintures rupestres. Tírig

El Mesolític, periodo que cronològicament se situa cap al 12.000 a.C., es va caracterisar per una sèrie de canvis climàtics, els quals provocaren una adaptació dels habitants d'estes terres a les noves condicions. La caça va minvar i la recolecció es transformà en la principal font de subsistència. En este periodo també apareix un tipus de dibuix geomètric en plaquetes en la cova de la Cuina, prop de Dos Aigües. Pero es molt més important el conegut internacionalment com Art Rupestre Llevantí -Declarat Patrimoni Material de l'Humanitat-, que,

encara que s'estenga des d'Oscà fins a Almeria, té les principals mostres en terres valencianes, sent especialment rellevant el jaciment del barranc de la Valltorta, situat entre Tírig, Albocàsser i Coves de Vinromà. Consistix en la representació, de forma esquemàtica, d'escenes de la vida quotidiana, sobre tot de caça, de vida social i de recolecció, pero també de guerra. Per mig d'estes imàgens descobrim que utilisaven roba i adorns corporals i, per a les activitats violentes, l'arc -detectable la seua existència, además, per la fabricació de puntes de flecha-.

Cap al 5.500 a.C. entren les terres valencianes en una nova etapa, el Neolític. Fruit de milenis d'observació i adaptació a la naturalea, aquells primitius valencians començaren a cultivar la terra i a domesticar animals. Este procés fon possible per l'existència de rets comercials i de comunicació que dugueren el forment i la civada des de l'Orient. En quant als animals que s'adaptaren a viure junt a les persones, destacaríem l'ovella, el porc, la cabra, el bou i el gos. El Neolític també va supondre l'aparició de la ceràmica i de la vida sedentaria: l'agricultura obligava als grups humans a romandre en un lloc determinat, i la ceràmica era necessària per a almagasinar les collites fins al moment del seu consum. Además, també es caracterisa per la manera pròpia de treballar la pedra, fregant-la -polint-la- i no colpejant-la -tallant-la únicament-.

La vida urbana comença a fer-se palesa en el periodo conegut com Eneolític o Edat del Coure.

Eren poblats que es construïen dalt de tossals, per a defensar-se dels enemics i dels saquejadors de collites. També apareix l'ús del coure, metal que es troba en estat natiu i que és fàcil de treballar, el qual s'utilisa per a fer ferramentes, substituint en certa mida a la pedra. La ceràmica és abundant, i en mostres estilístiques realment sorprenents per la seua qualitat.

Tesor de Villena

En l'etapa següent trobem una cultura clarament singularitzada respecte de la dels veïns: el Bronze. Fins a tal punt és diferent, que té nom propi: el Bronze Valencià. A conseqüència d'una crisi econòmica, i de la resolució d'esta, el territori valencià crea unes formes de treballar el nou metal, el bronze -barreja de coure i estany, molt més dur que el coure-, i la ceràmica, clarament separades de les que es donen al nord de l'Ebre, al sud del Segura, o més allà de les planes de Requena o Villena. Pareix clar que en terres valencianes ja

hi havia un grup humà fins a cert punt conscient dels seus lligams culturals, lingüístics i econòmics. L'indústria metalúrgica del moment és capaç de crear el magnífic Tesor de Villena, fet en or i plata.

Quan esta societat pre-valenciana entra en contacte directe i constant en els comerçants grecs, fenicis i cartaginesos, se generarà un nou model cultural: l'Iberisme.

L'Edat Antiga

El poble iber valencià no és sino l'evolució de la societat del Bronze Valencià cap a nous horitzons culturals i materials. La denominada cultura ibera s'estén des del Ródan fins al Guadiana, però en ella trobem àrees o regions clarament diferenciades. D'estes, els historiadors han destacat especialment l'àrea andalusa, que desenvolupà la cultura tartèssica, l'àrea valenciana -que penetraria en territori hui de Múrcia- i l'àrea catalana. A la primera arribaren, en especial, viaders fenicis i púnics; a la tercera, comerciants grecs. En l'àrea valenciana descobrim restes de les dos cultures, però en menys relleu que en les altres dos. Ademés, la forta personalitat dels habitants d'estes comarques, evidenciada en el període anterior, se plasma en el desplegament de facetes autòctones clarament diferenciades de les de les regions circumdants.

Tant els grecs com els púnics fundaren "factories", ports naturals protegits per fortins, en les quals els comerciants almagasaven les mercaderies portades en barcos i les canviaven

La Bastida de les Alcuses. Poblament iber situat sobre un tossal, en el terme de Moixent.

per productes locals. Entre les primeres destacaríem manufactures exòtiques dutes del Mediterràneu oriental: ceràmica grega, gerretes de vidre, joyes d'imitació egípcia... Els ibers, per la seua part, suministrarien materies primes, entre les quals destaquen els metalls, els cereals i la mel. Els mercaders orientals introduirien el cultiu de la vinya, de l'olivera i del magraner.

Els ibers ya desenrollaren una cultura totalment urbana. Eren ciutats construïdes, segons la tradició, en tossals fortificats. En el seu interior, i adaptant-se a la topografia, les cases s'arrangeraven en carrers. Els habitatculs s'alçaven sobre un sòcul de pedra, i damunt d'ell s'assentaven atobons de fang i palla secats al sol fent els tabics. El sostre es feya en bigues de fusta i es cobria en palla o herba. La vila se coronava a vegades en un fortí, l'acròpolis. Prop de la població, en l'alvertent de l'elevació, estaria el cementeri o necròpolis. Els ibers cremaven als seus morts i soterraven les cendres en gerres rodejades d'objectes utilitzats pel difunt durant la seua vida.

Com casi tots els pobles del Mediterràneu occidental, els ibers carien d'unitat política. Eren estats chicotets, composts per una ciutat i la seua àrea d'influència, normalment la comarca a on s'assentaven. Estes ciutats estaven rodejades de llogarets, també fortificats. Entre les agrupacions urbanes més importants del món ibèric valencià trobem moltes de les nostres ciutats actuals, el nom d'algunes de les quals a penes ha canviat: Saitabi (Xàtiva), Ilici (Elig), Edeta (Llíria), Arse (Sagunt), Kelin (Capdet de les Fonts), Orleyl (Vall d'Uxó)..., uns altres llocs d'importància es situaren prop de Benicarló (El Puig) o de Moixent (La Bastida de les Alcukses). El nom el coneixem perque estes ciutats acunyaren monedes en alfabet ibèric i en llatí alhora.

Els ibers depregueren a escriure la seua llengua, creant tres alfabets: el llevantí o oriental, utilitzat en les comarques septentrionals i centrals, el meridional i el jònic, corresponents a la banda del sur. S'escrivia en la ceràmica, en la pedra, sobre bronze i os, pero també en làmines de plom, que permetien enrollar-se i transportar-se, convertides en documents.

Els ibers adoraven a diversos deus, dels quals sabem poc. Veneraven les fonts de les coves, l'aigua de les quals consideraven sagrada i bevien per a curar-se. En elles depositaven ofrenes, sobre tot exvots, figuretes metàliques que representaven al donant. També entregaven joyes.

La Dama d'Elig. Trobada el 4 d'agost de 1897 en la partida de l'Alcudia

L'economia ibèrica valenciana se basava en l'agricultura, pero practicaven també la mineria, la ganaderia, la caça, la metalúrgia i la ceràmica.

L'art ibèric ha donat grans mostres artístiques, sent les més conegudes les escultures, d'us funerari, de les dames d'Elig i de Guardamar, les lleones de Bocairent i d'Elig, etc.; i en tamany moble destaquen alguns exvots de rellevant expressió, com el guerrer de Moixent. També és destacable la pintura sobre ceràmica. En un altre orde de coses, els ibers crearen el model d'espasa "falcata", estés per bona part del món antic. En especial, tingueren tres escoles de pintura: la d'Azaila, en Terol (jaciment de Cabezo de Alcalá), esquemàtica i geomètrica; la de Llíria, vitalista, que mostra escenes de dansa i de guerra; i al sur la d'Elig, la més espiritual, que representa figures que s'han relacionat en deus.

La derrota dels cartaginesos a mans dels romans en la Primera Guerra Púnica espentà als primers a invadir i conquerir la península Ibèrica. Esta entrada va sometre a la Turdetània -actual Andalusia-, iniciant-se llavors una penetració cap a la meseta central i les terres valencianes. El patrici

Amílcar Barca moriria assetjant Heliké, que alguns situaren en l'actual Elig. Li succeiria el seu germà Asdrúbal, qui, per a controlar el territori de les actuals Múrcia i València, fundaria la ciutat de Cartago Nova en l'esplèndit port natural que s'obri davant de l'actual Cartagena. Asdrúbal sometria les terres valencianes provocant grans destruccions. La frontera del domini cartaginés arribaria fins a l'Ebre, segons els tractats en Roma.

Mort Asdrúbal, prendria el poder el seu nebot, Aníbal Barca. Aníbal era un personage molt més pròxim als ibers, puix de fet es casà en una dona ibera, i el seu fill naixeria, segons la tradició, en Saitabi. La presència de la ciutat de Sagunt, aliada de Roma, i per tant enemiga dels cartaginesos, incomodà a Aníbal, que l'atacà i l'assaltà despuix de huit mesos de sege, en el 219 a.C. Els saguntins s'immolaren davant de la vergonya de la derrota. Roma declarà trencada la pau, i començà aixina la Segona Guerra Púnica.

Aníbal, en un gran eixèrcit, del qual formaven part molts ginets ibèrics valencians, va marchar sobre Roma. Mentrimentres, els romans, aprofitant el seu domini en la mar, en el 218 a.C. invadiren la península Ibèrica per a tallar-li a Aníbal les fonts de suministres. En el 212 a.C. caigué Sagunt, i els ibers valencians foren somesos.

Els romans obligaren a les poblacions ibèriques a abandonar els tossals i baixar al pla. D'esta manera, trobem hui com moltes ciutats valencianes s'estenen als peus dels vells fonaments ibèrics, transformats en castells. Per una atra banda, la costum romana de llicenciar als soldats otorgant-los terres supongué la fundació de la ciutat de Valentia. Els llatins pensaven que la paraula Roma significava, en etrusc, valor, audacia. Per tant, en fundar Valentia, lo que aquells hòmens feen era crear una "nova Roma". Este fet tingué lloc en el 138 a.C., i aquells colonisadors romans devien ser soldats veterans de les guerres contra el lusità Viriato.

Reconstrucció virtual de la Valentia romana.
SIAM-Ajuntament de València

Teatre romà de Sagunt, ans de la desafortunada intervenció de Grassi i Portaceli

La conquesta romana donà pas a un procés conegut com "Romanisació", en el curs del qual s'abandonaren les costums indígenes -llengua, vestuari, creències-, que serien substituïdes per les del poble conquistador. Este procés, no obstant, fon molt lent en general, encara que els valencians s'adaptaren ràpidament ad esta situació; tant es aixina que participarien activament en la Guerra Civil entre Sertori i Pompeu, sent destruïda Lauro (Llíria) i assaltà Valentia. Els valentí-romans realisaren grans obres públiques, com testimonien l'aqüeducte prop de Chelva o l'arc de Cabanes. Especial importància tingué la construcció de la Via Heraclea, antecessora de la Via Augusta, que unia Roma en Cadis i que travessava les terres valencianes de

nort a sur, partint-se en dos ramals: un que des de Xàtiva anava cap a la Font de la Figuera, i l'atre que seguia la costa fins a Elig. Esta és encara la principal trama viaria de València. També foren moltes les viles rurals, algunes de gran lux. Les principals ciutats tenien monuments, dels quals nos queden recialles arqueològiques, sent el millor conservat el teatre romà de Sagunt. Les terres valencianes exportaven vi de Sagunt i de Lauro (Llíria), mel, lli de Saetabis (Xàtiva) i uns atres productes agrícoles i industrials.

Aqüeducte de Chelva

Arc de Cabanes

L'Edat Mija

La descomposició política de l'Imperi Romà donà pas a la presa del poder per les minories gòtiques, aliades en el patriciat romà fart del control ineficaz de la Ciutat Eterna. Esta nova classe dirigent organisa la societat d'una manera nova, apareixent lo que coneixem com Feudalisme. Hispània fon invadida per diverses tribus, expulsades de la Península pels visigots, en calitat d'aliats dels romans. Pero el colapse del poder en la capital de l'Imperi durà als visigots, junt a la noblea hispana-romana, a controlar el poder. En terres valencianes, els romans-visigots degueren fer front a l'invasió dels bizantins, que pretenien recuperar el domini polític. No obstant, els bizantins foren bandejats, i el poder dels visigots s'assentà. València fon una ciutat important de l'estat visigot i en torn ad ella tingueren lloc acontentyiments de relleu, com la rebelió d'Hermenegilt.

Regnes peninsulars en 1050

En l'any 711 els musulmans invadiren la península Ibèrica, aprofitant les lluites internes de la noblea visigòtica, aliats a una de les seues faccions. De fet, els nobles visigots pactaren en els dirigents musulmans. El regne visigot d'Hispània s'incorporà a l'imperi musulmà. El territori, que seria conegut com Al-Àndalus, quedà dividit en províncies, en ocasions regides pels mateixos nobles visigòtics fidels a Damasco. Una d'estes províncies era la governada des d'Oriola per Teodomir. La noblea i bona part de la població es convertiren a l'Islam, per ser una religió molt similar al cristianisme i per les ventages socials que suponia.

Les terres valencianes foren per tant regides per governants islàmics i la seua població, en un ampli sector, es feu musulmana. La falta de notícies històriques d'este periodo ha donat peu a moltes teories, com l'existència de buits demogràfics o d'islamissions intenses degudes a l'arribada de tribus del nord d'Àfrica. No obstant, se sap que en València hi hagué una revolta contra l'emir Abderramà I, contrària a l'independència política de Damasco decretada per este des de Córdoba.

La descomposició política del poder musulmà de Córdoba, cap a l'any 1000, provocà el trencament de l'unitat en el territori musulmà de la península Ibèrica. Se formaren llavors els coneguts com a "Regnes de Taifes", espais en els quals se desenvoluparia excepcionalment la cultura i la religiositat. El territori valencià ne conegué tres, d'extensió i duració variable: Al-pont, Dènia i València, als quals s'hauria d'afegir Múrcia.

Estos regnes estaven governats per minories que en ocasions tenien poc de recolzament en la noblea local. Això explica la seua debilitat i la falta de resistència davant de les agressions exteriors. Este fon el cas de l'invasió castellana protagonisada per Rodrigo Díaz, "el Sit". De la mateixa manera que en el cas d'uns atres governants, la seua fon una presència efímera.

Monument a Jaume I en Castelló

La creixent preponderància dels regnes cristians duria als estats musulmans a demanar ajuda als naixents imperis que, sobre els fonaments de la religió, havien emergit en el nord d'Àfrica: els almoràvits i els almohades. Pero la presència d'estes tropes no fon tolerada pels musulmans de la península Ibèrica. Els nous Regnes de Taifes, que sorgiran en la desaparició d'estos imperis, es basaran en la noblea local, pero cariran de la força necessària per a tancar el pas als cada vegada més poderosos regnes de Castella o d'Aragó.

A finals del segle XII, el regne d'Aragó s'unifica en el Comtat de Barcelona. Esta federació no supon l'unitat política dels dos estats: es només un matrimoni de compromís en el qual cadascú

conserva lleis, costums, monedes i mides. Únicament la figura del monarca establix l'existència de lligams polítics. En 1233, el sobirà d'estos estats, Jaume I, inicia la conquesta del Regne de València, prenent Borriana. En forces molt inferiors, i servint-se de l'enfrontament entre dos aspirants a ser monarques de València, Jaume I ocupà la fortificació d'El Puig. Per mig de pactes en els musulmans va conseguir la rendició de moltes places i castells, com ara Peníscola, Coves de Vinromà o Castelló, mentres les seues tropes saquejaven el territori.

El 9 d'octubre de 1238, Jaume I obtenia també de manera pactada la rendició de València, despuix d'un sege de més de cinc mesos, en el curs del qual fon ferit en la cara. Conseguida la ciutat, tot el Regne passava a les seues mans. El pacte no va agradar gens a la noblea aragonesa, puix impedia el saqueig i la

Furs de València, 1261

captura d'esclaus, i conseqüentment l'enriquiment i l'obtenció de possessions.

Mentriamentres, els castellans prenien Requena. En 1243, com que amenaçaven prendre Xàtiva, Jaume I decidix proseguir l'ocupació cap al sur. Alzira i Xàtiva es varen rendir, i llavors es pactà la frontera en l'àrea de conquesta castellana en el tractat d'Almizra -hui Camp de Mirra-, en una línia des de Biar a Busot: al nord seria el Regne de València, i al sur el Regne de Múrcia.

Jaume I va establir que el Regne de València seria un estat independent, que formaria part de la federació coneguda com la Corona d'Aragó. El nou regne fon dotat de lleis pròpies -els Furs-, moneda, mides... Per a assentar la conquesta, Jaume I reclamà cristians dels seus estats per a poblar les terres valencianes. A més, com a recompensa per haver-lo ajudat, va donar terres i poblacions als seus cavallers. Estes donacions foren anotades en el *Llibre de Repartiment*. La repoblació, no obstant, fon un fenomen llarg i complex, que durà més de doscents anys. Respecte de la població musulmana, en molts casos fon esclavizada, produint-se rebelions, com les encapçalades per Al-Azraq. S'inicià un procés de simbiosis entre la majoria, la població musulmana -evaluada en unes 300.000 persones-, i els repobladors -que quaranta anys despuix de la conquesta no arribaven a unes 30.000-. Molts musulmans degueren integrar-se en la nova societat cristiana; uns altres iniciaren el procés d'emigració, que culminaria en 1609 en el bandejament; i molts es quedaren com a vassalls dels grans senyors feudals, mantinguts a posta en la seua religió com un instrument per a mantindre'ls en la marginació i la servitut en els grans senyories de la Safor, la Marina o l'Alt Palància. No obstant, algunes institucions, com es el cas del Tribunal de les Aigües, i moltes costums musulmanes es mantingueren en les terres valencianes, precisament perque no hi hague un canvi poblacional bruscat, una "ruptura" demogràfica.

Llibre del Consolat de Mar

Monument a Vinatea en la ciutat de València

A la mort de Jaume I, el seu fill Pere I de València i III d'Aragó va sometre una rebelió musulmana i inicià, en important participació valenciana, l'expansió pel Mediterràneu. Pere I hagué de soportar una invasió francesa i, a rant de la necessitat de contar en la noblea, va otorgar privilegis, entre ells que els nobles aragonesos que tingueren senyories en el Regne de València pogueren fer complir els furs d'Aragó. Això donarà orige a un llarg enfrontament per la dualitat legislativa, que no se tancarà fins el regnat d'Alfons II. Durant el regnat de Pere I creixqué l'importància dels ports valencians, establint-se el Consolat de Mar, en 1283.

Mort Pere I i el seu fill, Alfons I, puja al tro Jaume II, que incorporarà les terres del sur valencià, establint-se en 1304 la frontera en Múrcia, la qual encara perdura. L'Orde del Temple fon dissolta per mandat del Papa, i llavors Jaume II fundà, exclusivament per a la defensa del Regne de València, l'Orde de Montesa. La conquesta de Cerdenya fon una empresa valenciana. Per una atra banda, Jaume II assentaria els fonaments de dos grans senyories valencians, el ducat de Gandia i

el comtat de Dènia, en les donacions al seu fill Pere.

Alfons II de València i IV d'Aragó reunificà el dret valencià en suprimir l'ús del dret aragonés en el Regne. Espentat per la seua segona esposa, Leonor de Castella, va cedir en senyoriu algunes viles reals. Este fet provocà una gran protesta dels valencians, i l'encarregat d'enfrontar-se al rei i exigir-li que revocara les donacions fon el jurat en cap de la ciutat de València, el morellà Francesc de Vinatea. Vinatea es va convertir aixina en el símbol de les llibertats cíviques del poble valencià.

El regnat de Pere II -IV d'Aragó- es va vore sacsat per la revolta de l'Unió i l'epidèmia de la pesta negra. El monarca, agraït als valencians per la resistència feta a les invasions del rei de Castella, els va concedir l'ús de les armes reals -els quatre bastons/pals rojos en camp d'or- ademes d'una corona estesa sobre camp blau -per a diferenciar-la de la bandera pròpia i personal del monarca-, aixina com la formació d'un centenar d'hòmens per a la seua custòdia i defensa. D'esta manera naixqueren la Senyera, bandera tradicional del poble valencià, i el Centenar de la Ploma.

A la mort de Pere II, el succeïren els seus fills, Joan I i Martí I. En esta etapa, el Regne fon testimoni de problemes socials greus, reflectits en l'assalt de les juderies, i en les lluites dels nobles, dividits en bandos enfrontats a mort. Quan faltà Martí I sense descendència, es va reunir en Casp una junta de nou representants, tres del

El Compromís de Casp, 1412, de Salvador Viniegra

Regne d'Aragó, tres del Regne de València i tres de Catalunya. Figura central del debat fon el flare dominic valencià Vicent Ferrer. La solució emanada d'allí, coneguda com el Compromís de Casp, assentà que el successor de Martí devia ser l'Infant de Castella, Ferran d'Antequera.

Misteri d'Elig

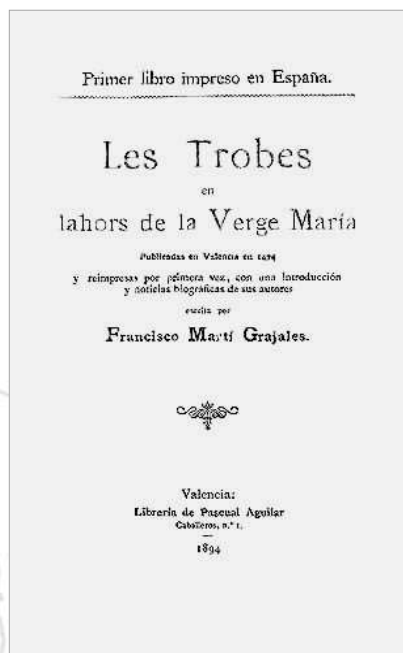
Despuix de Ferran, el regnat de son fill Alfons III -V d'Aragó- coincidí en el màxim periodo d'esplendor cultural i polític valencià: el Segle d'Or. El Regne de València es va convertir en una plataforma financera per a les empreses expansives de la Corona en Itàlia i el Mediterràneu. Agraït, Alfons III donà relíquies i privilegis als valencians -el Sant Càliç-, trofeus de guerra -les cadenes del port de Marsella-, i encara aumentà més l'independència de l'Estat Valencià respecte del restant de la Corona d'Aragó en otorgar-li Cancelleria pròpia, Archiu Real -l'actual Archiu del Regne de València- i Mestre Racional.

Respecte al Segle d'Or, les lletres valencianes brillaren en llum intensa en l'obra de poetes com Ausias March, Jaume Roig, Bernat Fenollar, Pere Gaçull o Jordi de Sant Jordi; de prosistes com Joanot Martorell, Isabel de Villena o Joan Roiç de Corella. En les seues obres afirmaren escriure en llengua valenciana i tots ells se sen-

tien intensament valencians. Obra viva d'aquella época és el *Misteri d'Elig*. En 1474, València té ja una indústria de l'impremta de gran importància, i d'eixa data es el llibre més antic imprés en Espanya: *Les obres e trobes en lahors de la Verge Maria*, escrit en València, imprés en València, i escrit casi tot ell en llengua valenciana.

En el regnat de Joan II esclatarà la guerra civil catalana, en la qual València recolzarà fidelment al monarca front als catalans. Per una altra banda, el poder valencià es capaç de fer pujar al solí pontifici a dos papes, Calixt III i Aleixandre VI, de la família Borja. Un eixercit d'artistes, d'aventurers, de burócrates i de religiosos valencians desembarcà en Roma. També l'esplendor valencià se reflectix en l'arquitectura: la Catedral de València -la més antiga de la Corona d'Aragó-, la Llonja de València, els palaus senyorials que encara es conserven en Gandia o Alaquàs, els monasteris i esglésies gòtiques que esguiten tot el Regne, les portes de les muralles de València, hui torres dels Serrans i de Quart, o l'arquitectura defensiva de Morella...

El regnat del fill de Joan II, Ferran II "el Catòlic", marcarà l'inici de la decadència valenciana. L'alluntament del centre de poder cap a Castella i Barcelona, el desplaçament de l'eix econòmic del Mediterraneu a l'Atlàntic, la competència que patiria el Regne en productes com la llana o el sucre front a nous centres productors, aixina com la persecució de les minories religioses -que provocaren l'exili de pensadors com Lluís Vives- i d'heresies feta per l'Inquisició, de la qual el Tribunal de València fon especialment actiu, foren les causes de que els valencians entraren en l'Edat Moderna en greus conflictes econòmics i socials, que esclatarien en la guerra de les Germanies.

Obres e trobes en lahors... Primer llibre imprés en Espanya, en una edició del segle XIX

Calixt III. Alfons de Borja.
Taller de Joan de Joanes

Aleixandre VI. Roderic de Borja. Taller de Joan de Joanes

Lluís Vives. Anònim

L'Edat Moderna

El trànsit del món migeval al modern representà per al Regne de València una greu crisi social i econòmica. El descobriment d'Amèrica i l'aparició de noves potències pre-industrials en la frontera atlàntica supongué l'empobriment del món mediterràneu. Per una altra banda, la nova dinastia regnant en Espanya, els Austries, impon un nou eix polític que, en compte de passar per Itàlia i el nord d'Àfrica -que favoria a València-, se dirigix cap al sud de França, a Gènova i Flandes -que rellança econòmicament a Barcelona-.

El cardenal Adrià de Utrech rebent als líders agermanats,
de Josep Benlliure

Estes tensions aflorarien en la guerra de les Germanies. Fon un conflicte d'arrel social, motivat per la crisi econòmica que patien els menestrals i la situació de pobrea que la noblea imponia als seus vassalls. A principis del segle XVI, les costes valencianes foren objecte d'incursions piràtiques a càrrec dels corsaris magrebins. Per a defendre's, la Corona autorisà que els gremis i les poblacions s'armaren i constituïren milícies. Quan en l'estiu de 1519 se declarà una epidèmia de pesta en

València, i bona part de les classes dirigents fugiren, els menestrals es feren en el poder constituint una junta, els "Tretze". L'eixemple de València fon seguit en moltes altres ciutats del Regne, com Castelló, Alzira, Benicarló, Oriola, Xàtiva... La noblea volgué detindre el moviment, pero el seu enfrontament en el monarca, que ajornava indefinidament el jurament dels Furs, la privà de la força necessària per a véncer ràpidament.

El conflicte se feu palés quan forces de la noblea bandejaren de Benicarló als agermanats. València envià un primer eixercit per a restablir la situació, el qual seria vençut pels nobles en Castelló, i un segon, també derrotat en Almenara. D'esta manera, el nord del Regne quedà dominat per la noblea. Mentres, en Gandia, eren els agermanats els vencedors. Pero l'invasió del Regne des de Múrcia pel Marqués dels Vélez, i l'alvanç des del nord del Virrei, ofegà la Germania en la ciutat de València. Xàtiva i Alzira encara resistiren uns mesos. La corona impongué una dura repressió.

A finals del Renaiximent, l'intolerància religiosa, atida per l'enfrontament d'Espanya en l'Imperi Turc, volgué impondre als musulmans valencians la conversió forçosa i el bateig. Els musulmans es rebelaren i es refugiaren en la Serra d'Espadà, a on serien vençuts. Començà llavors un goteig de musulmans que emigraven clandestinament cap al nord d'Àfrica, mentres el descontent dels que quedaven motivava la col·laboració i facilitava l'ofensiva dels corsaris barbàrescs sobre les poblacions de la costa.

A principis del segle XVII se va decidir el bandejament dels musulmans de tota Espanya. Fon un gran colp per a l'economia valenciana i moltes poblacions quedaren abandonades. No obstant, l'esforç, l'introducció de nous sistemes de cultiu i de noves plantes, permeteren que l'agricultura s'anara recuperant a lo llarg del segle. La pressió senyorial sobre els vassalls arribà a ser insuportable, i això degenerà en l'aparició de fenòmens com el bandolerisme i els avalots que sacsaren les terres del Comtat, coneguts com la "Segona Germania".

La societat valenciana d'este periodo està fundament dividida entre els senyors i els vassalls. La religiositat impregnava a tot el conjunt de la població, i això provocà polèmiques, sempre acaçades per l'Inquisició. La recuperació econòmica va repercutir en una abundant riquesa patrimonial que se produïx baix les directrius de les corrents artístiques del Renaixement i del Barroc, dels quals hi ha molts eixemples a lo llarg de tot el territori valencià.

La mort sense fills de Carles II en 1700 supongué l'ascens al tro d'Espanya de Felip de Borbó, net del rei de França Lluís XIV. Els valencians, en principi, acceptaren al nou monarca. Pero les excessives concessions econòmiques als francesos -odiats en tot el Regne per la competència econòmica i el bombardeig d'Alacant uns anys arrere- no el feren popular. Ad això s'afegí el que Felip V no jurara els Furs, pretextant la necessitat d'anar a la guerra en Itàlia. I es que l'emperador d'Austria li va declarar la guerra reclamant la corona d'Espanya per a la seua familia, en concret per al seu segon fill, l'Archiduc Carles. Gran Bretanya, Holanda i Portugal s'aliaren en Austria per a impedir que se realisara l'unió de França i Espanya, i se trencara aixina l'equilibri europeu en el sorgiment d'una superpotència.

Embarcament dels moriscos en el port de Vinaròs

Joan Batiste Basset, segons Manuel Boix

D'esta forma, aprofitant que en el Regne de València no hi havia tropes favorables a Felip V, un eixerit dels aliats desembarcà en Altea. En ell anava un militar valencià, Joan Batis-te Basset, oficial de les tropes d'Austria, que va convèncer als valencians de la conveniència de rebujar a Felip V i proclamar com a rei a l'Archiduc Carles d'Austria. A canvi del recolzament, el nou rei reformaria el sistema feudal i rebaixaria els elevats tributs que pagaven els llauradors. Esta promesa provocà la ràpida adscripció dels valencians a la causa de l'Archiduc. Se proclamà al rei Carles III en Dénia, València obrí les portes a l'eixerit i, en 1706, l'Archiduc es convertí en Carles III de València en jurar els Furs en la Seu.

Pero en 1707 les tropes de Felip V, comandades pel Duc de Berwick, i les de l'Archiduc, dirigides per Lord Galway, chocaren en Almansa. El triomf fon per a Berwick, que va ocupar ràpidament el Regne de València, mentres l'eixerit derrotat fugia cap a Catalunya. Els oficials borbònics impongueren una

dura repressió: Xàtiva fon arrasada, molts valencians pagaren en la vida la seua adhesió a l'Archiduc, i els Furs de València foren abolits "*por justo derecho de conquista*", imponent-se les lleis de Castella. Felip V utilisà al Regne de València per a ensajar el seu projecte centraliste per a Espanya. El govern del Regne passà a mans de militars i s'aboliren totes les antigues institucions, inclús se derogà el Dret Civil tradicional, mida esta que no fon presa en cap altre estat de la Corona d'Aragó. En 1708, en la rendició del castell de Santa Bàrbara d'Alacant, les tropes de Felip de Borbó concloueren la campanya.

Batalla d'Almansa, de Ricardo Balaca, 1862

El Regne de València es convertí en una "provincia" de Castella. És llavors quan apareix l'expressió "*país valenciano*" per a referir-se a les terres valencianes, en un esforç conscient per borrar les denominacions tradicionals de "Regne" o "Reialme", que recordaven que València era una construcció política i social, i no a soles un paisatge

geogràfic. No obstant, l'expressió no tingué fortuna fins a èpoques molt recents. Es va prohibir l'exhibició de la Senyera i festejar en traques la festa del 9 d'Octubre; llavors, els valencians substituïren els focs per dolços, donant origen a la "mocadorà", i tragueren la Senyera en la Processó del Corpus, puix al ser este un espai religiós, les autoritats militars no tenien poder per a actuar en contra de la seua exhibició.

La recuperació econòmica tingué com a protagonista directe al llaurador valencià, fins al punt de que es pot parlar d'una "revolució agrícola" valenciana. S'adaptaren noves terres al cultiu, abançant les muntanyes o estenent el regadiu per mig de pous. Començà a estendre's el cultiu de la vinya, la garrofera, l'armeler i l'olivera, substituïnt al forment. La vinya, en especial, es dedicà a la producció de vi i d'aiguardent per a l'exportació. El port d'Alacant es convertiria en un dels centres de comerç més actius de tota Europa. També es va aclimatar la taronja, i l'arròs començà a plantar-se en amples àrees de la Ribera, en mig d'una polèmica protagonizada pel botànic Antoni Josep Cavanilles.

Alacant, gravat del segle XVIII

Les males collites i la pressió senyorial provocaren malestar, manifestat en els avalots que esclataren a finals del segle XVIII i principis del segle XIX, espentats per les idees de la Revolu-

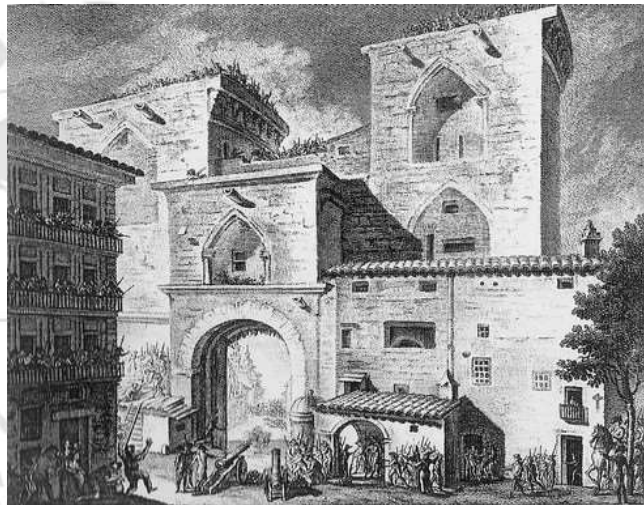
ció Francesa, que difonien els principis de la llibertat de creències i de comerç, i l'igualtat entre totes les persones, sense distincions ni privilegis pel naiximent.

L'Edat Contemporànea

El Regne de València va patir, com bona part d'Europa, l'invasió dels eixercits de Napoleó Bonaparte. La Guerra del Francés no fon a soles una lluita contra els francesos. La confusió i l'indecisió de les autoritats borbòniques davant de la situació provocada per l'abdicació dels reis d'Espanya, fon aprofitada per un sector de la burgesia valenciana lliberal per a ocupar el poder. Però, si be en una primera espenta les tropes franceses foren rebujades, en 1812 la ciutat de València i bona part del Regne fon ocupat pels francesos despuix d'una dura campanya. Llavors s'inicià una guerra de guerrilles.

Una vegada lliure Espanya dels francesos tornà el rei, Ferran VII, imponent la monarquia absoluta. Este règim no agradà als lliberals valencians, que conspiraren contra el monarca. Però, a la mort de Ferran en 1833, les coses canviaren: la seua filla, Isabel II, sollicità el recolzament dels lliberals, mentres que son tio Carles, que reclamava el tro, fon sostingut pels absolutistes. D'esta manera, se declara la primera Guerra Carlista que tindrà un escenari molt important en les terres valencianes del Maestrat i els Ports de Morella.

La cruea de l'enfrontament repercutirà en l'extremisme dels lliberals valencians.

Defensa de les Torres de Quart, davant del primer atac de l'eixercit francès, durant el mes de juny de 1808, dibuix de Vicent López

Calendari Llemosi de Lo Rat Penat

El regnat d'Isabel II serà el de l'entrada de l'Estat Lliberal en Espanya, desmontant-se l'absolutisme regi. En esta qüestió foren molt importants un grup de polítics procedents de la burgesia valenciana. També en este periodo se pren consciència de la necessitat de recuperar el sentiment d'autoctonia dels valencians que, per una altra banda, mai havia desaparegut. L'època romàntica rescata el gust per l'història i llavors apareixen els primers estudis en este sentit. Però també torna a impulsar-se l'ús de la llengua valenciana, tant en un pla cult com en el popular. Esta dicotomia, pròpia de la cultura de l'època, se reflectirà en el fenomen de la "Renaixença": hi haurà una Renaixença culta, conservadora, romàntica, que vol recrear un idioma migeval; i una altra Renaixença popular, republicana, partidària d'utilitzar el llenguatge parlat pel poble.

La caiguda d'Isabel II obrirà una etapa de major llibertat política, coneguda com el Sexenni Revolucionari. En este periodo, els obrers d'Alcoy s'obriran a les noves ideologies que circulen per Europa, elaborades per Marx, establint-se en eixa ciutat la primera delegació de l'Internacional Obrera en Espanya. Les tensions socials provocaran la re-

volta coneguda com “del petroïeu”. El sentiment autoctoniste i el rebuig al centralisme duran als valencians a proclamar cantons, que seran reprimits en tropes enviades pel govern de Madrid. Estes tropes, mesos més tart, proclamaran rei d’Espanya a Alfons XII, donant pas a la Restauració.

El fenomen de la Renaixença se farà més important en estos anys. Mentre que la burgesia valenciana, en bones conexions en Madrid, se mantindrà en la Renaixença culta, les classes baixes ho faran en la popular. El problema es que esta segona Renaixença no s’atrevirà a desenrollar-se per si mateixa sense contar en la primera. I la Renaixença culta se negarà a polititzar-se i fer-se reivindicativa. El republicanisme valencià no arribarà a un acort valencianiste en la burgesia, i per tant no naixerà un nacionalisme valencià important.

És innegable que existia un sentiment de reivindicació valencianista important, pero també ho és que era incapaç de desplegar-se per la falta d’una direcció o d’un compromís per part de la classe dirigent de la societat, la burgesia. D’esta manera, en les últimes dècades del segle XIX i primeres del XX, eixe nacionalisme valencià es va convertir en una obsessió i una frustració per a molts intel·lectuals valencians, els quals, davant dels grans avanços fets pel nacionalisme català, acabaran evolucionant cap al pancatalanisme.

El fracàs de la monarquia d’Alfons XIII en els seus intents per reformar-se i democratisar-se derivarà en la Dictadura del general Primo de Rivera, i en la II República, proclamada en 1931. Una intensa campanya per a obtenir l’autonomia i recuperar l’autogovern perdut en 1707 no aplegà a res.

En 1936 una part de l’exèrcit se sublevà contra la República, provocant la Guerra Civil. Com que Madrid fon assetjada per les tropes rebels, València es va convertir durant uns mesos en capital de la República i refugi d’intel·lectuals.

El triomf del general Franco en 1939 impongué en les terres valencianes un règim draconian. Se va prohibir novament la Senyera, se restringiren les publicacions en llengua valenciana, i es va censurar dels diaris l’expressió “Regne de València”. La repressió sobre els valencians fon molt més dura que en unes atres zones de l’Estat, es fusilaren persones senzillament per anar en llistes electorals d’esquerres. A pesar de l’autarquia de caràcter fascista imposta pel Règim de Franco, els valencians foren capaços d’impulsar una activitat industrial exportadora, superant els obstàculs burocràtics, basada en el taulell, el joguet, el moble, etc. La taronja es va convertir en un producte de primera importància per a l’economia.

Cartell valencià de la Guerra Civil Espanyola, 1938

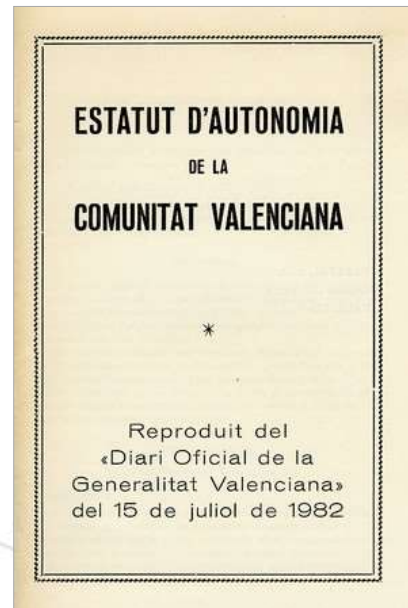
Declaració valencianista de 1918

Mort el general Franco en 1975, el rei Joan Carles I lliiderà una evolució cap a la democràcia. Era el moment de guanyar l’autonomia, pero la divisió generada pel pancatalanisme, el qual havia quallat en bona part de la societat burgesa valenciana i en decisius sectors intel·lectuals com l’universitari, va causar un

enfrentament que dificultà el procés autonòmic. Encara hui en dia, la societat valenciana continua dividida per la naturalesa de l'idioma -si el valencià es una llengua independent, o be és una variant del català-, sobre la bandera -la Senyera, o la quatribarrada-, i sobre el nom del territori -País Valencià o Regne de València-. La discussió arrancà quan l'esquerra autonomenada nacionalista va assumir els presuposts pancatalanistes a principis dels anys setanta i feu d'ells símbols partidistes: la quatribarrada era "d'esquerres" mentre la Senyera era "de dretes", dir "País Valencià", integrant dels "països catalans", formava part de l'equipage progressiste, mentre que parlar de "Regne de València" etiquetava al comunicant com reaccionari, etc. Inclús s'arribà a qüestionar l'Himne Valencià, que ya havia segut proclamat com a representatiu de tota la nació valenciana a finals dels anys vint. Esta discussió, que els principals grups polítics no saberen atallar o solucionar, i que en canvi alguns atiaren per motius electoralistes, retardà l'arribada de l'autonomia valenciana i la rebaixà a categoria de "segona". Encara actualment eixos temes continuen sent polemics i amenacen una normal convivència de la societat valenciana i afecten directament qualsevol intent de reforma de l'Estatut.

En els moments actuals, l'economia valenciana mostra necessitats urgents de reforma. Pero la falta d'un teixit polític propi i d'una consciència nacional han convertit a la Comunitat Valenciana en una moneda de canvi i negociació entre els governs de Madrid i de Barcelona, com s'ha vist en les discussions sobre infraestructures previstes en els últims anys.

Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, 1982